

**Bc. Andrea Šveřepová**

**Diplomová práce - Etika překladatelské činnosti**

**Oponentský posudek**

Diplomantka se zhostila náročného úkolu, který v této komplexnosti u nás dosud zpracován nebyl. Nicméně bylo možné vyjít z toho, že etika (podobně jako morálka nebo překlad) jsou společensko-historické kategorie a vzhledem k provedenému empirickému výzkumu by přesnější název práce byl Současná etika českých překladatelů.

Teoretická část (Kapitola 3 a 4)

Sám pojem etika není jednoduchý. Diplomantka správně vychází z filozofie, představuje několik modelů, ovšem východiska, z nichž čerpá translologie, lze patrně hledat v sociologii. Opatrnost by měla být i ve výběru spolehlivých translologických zdrojů, zvl. domácích, správně však čerpá z Chestermana (2016), který se o jisté zobecnění pokusil.

Už z dějin českého překladu (Levý 1996 I. a II.) je evidentní, že to, co je překladatelsky etické (správné?, vhodné?) v jedné době a kultuře, se mění v závislosti na řadě faktorů. Levý ani Popovič nemluví o etice, zmiňují však vztah k dobové překladatelské normě, očekávání a záměrům (výběr, metoda), tedy k hodnotě překladu, s čímž souvisí stav kultury, trh, překladatelská politika, ideologie v širokém pojetí atd., ale také individuální činitelskost (ne/záměrnost jednání, schopnosti). Je tedy možné si položit např. otázku, zda ke změně překladatelské normy vede její porušování a zda jde o neetické chování, zda byli neetičtí Ruchovci nebo Lumírovci, zda byl neetický Vrchlický jako překladatel, zda byly autocenzura překladatele a samizdatové překlady neetické v době komunismu, zda byly adaptační překlady neetickou mutilací díla, zda byly úpravy her Shakespeara pro lidová čtení např. v našem Obrození nelояální k autorovi, zda je produkce substandardního překladu neetická a mnohé další. Jinými slovy, etiku lze (deskriptivně) uchopit pouze ze společensko-historického hlediska, pakliže nepředpokládáme existenci nějakého univerzálního jádra překladatelské etiky.

Diplomantka tento problém řeší v Kapitole 4 tím, že se soustřeďuje na synchronii, když pojednává o „formulované etice“ v jejích konkrétních projevech v profesionální překladatelské praxi (kodexy, standardy, desiderata amerických komparatistů či feministek, legislativa apod.). Již zde si tedy pojem postupně operacionalizuje pro empirický výzkum, zde v podkategoriích překladatelské etiky, ale také poněkud komplikuje, protože (1) existují mezinárodní a národní standardy a (2) jejich znalost nelze ani u profesionálních překladatelů vždy předpokládat. Tato kapitola je dost podrobně zpracovaná z hlediska přehledu translologické i profesní literatury, kdy se vyjasňuje přímo i nepřímo právě výše zmíněná společenská podmíněnost překladatelského jednání ve vazbě na dobové faktory. Diplomantka si také všímá např. problému kodifikace věrného a přesného překladu (4.4.2.5), což se jako povědomí místní a dobové překladatelské normy odrazí v empirickém výzkumu. Je tedy otázka: kdo a v čím zájmu a na jakém základě etiku jednání kodifikuje, do jaké míry a pro koho je závazná, existuje nekodifikovaná etika v povědomí překladatelů a odkud pramení, je ne/uvědomělé porušování takové etiky neetické, zvl. přihlédneme-li např. k cílům překladu nebo jeho podmínkám?

Empirická část

Výzkum byl proveden dotazníkovým šetřením a ověřoval tři vyvozené hypotézy (dvě se potvrdily). Po metodologické stránce byl správně proveden, nevyhnul se však některým úskalím, což diplomantka v Diskusi a Závěru reflektuje. Ani z hlediska zpracování a interpretace získaných dat nelze od magisterské práce v oboru translologie očekávat více, avšak diplomantka byla předem upozorněna na to, že dotazník a jeho zpracování musí konzultovat s odborníkem. Mám tyto výhrady: (1) na základě obsahu teoretické části, zvl. kapitoly 4, nerozumím volbě hypotéz ani cíli, že „chceme především analyzovat jejich motivaci k danému jednání“ (67). Co znamená „etičtěji“ (67)? Jak vnímá diplomantka rozdíl mezi kvalitativním a kvantitativním výzkumem, o koho se metodologicky v tomto vymezení opírá? Proč hypotézy opírá o segmentaci profese z hlediska organizovanosti? Jaký k tomu má vztah hypotéza 3?

(2) Modelové situace – otázky: č. 1: diplomantka si nevšimla rozdílných norem překladu, takže reakce na pravděpodobný „špatný“ anglický překlad (zv. redukce koloritu) tuto otázku spíše diskvalifikuje a je zde nepodstatné, co si o této normě myslí Venuti, který má však na mysli výhradně literární texty. Č. 3 se může týkat jen literárních překladatelů; č. 4: překladatelé nejen s překladatelskou zkušeností, ale i jako příjemci intuitivně tuší, že výpůjčky mají svoji přesvědčovací funkci; formulace otázky není dobrá (BUZZWORDS – klíčová slova /to asi nebude srozumitelné/, působit „přirozeně“ – přirozeně může působit i exotizující překlad, je-li na něj příjemce zvyklý; u reklamy jsou navíc výpůjčky podle výzkumů často efektivní). Kontaktování klienta (s. 99) – agenturní překladatelé vědí, že přímý kontakt na klienta mohou získat jen přes agenturu, často klienta ani neznají, natož příslušnou kontaktní osobu. Č. 5 Ideologická škodlivost a jazyk: problematičtější z hlediska příkladu (Afroameričan v překladu pro naši kulturu; nakládání s jazykem se tu může řídit různými objektivními faktory; v české kultuře je stále běžná meliorace v textech podle publika a normativní vyrovnávání rozdílů vzhledem k přijímající normě – např. ve filmech – zde kromě normy existují i interní normativní pokyny související s legislativou). Pokud je překladatel i tlumočník, ví, že si z hlediska obsahu vybírat nemůže a z hlediska etiky (účinek komunikace se bude snažit i o předání expresivity, pakliže nejde o kulturní rozdíly). Pro většinu překladatelů byl příklad populárně-naučného textu asi jen hypotetický; ti, kdo se odvolávali na odpovědnost distributora/zadavatele překladu a počítali s českým prostředím, by se eticky zachovali. Při nakládání s lexikem by se zřejmě zachovali podle internalizované normy čtenářské zkušenosti. Č.7 – v otázce chybí doplnit účel a užití překladu, takže interpretace na str. 120 není správná. Další otázkou k provedenému výzkumu je, nakolik má jeho statistika vypovídací hodnotu.

I přes uvedené připomínky a otázky k diskusi je práce velmi pečlivě provedená a je na ní vidět nejen zaujetí pro úkol, ale i upřímná snaha tomuto nelehkému úkolu dostát; přinesla cenné výsledky a jistě dobře poslouží všem, kdo na tento výzkum budou navazovat. Práci doporučuji k obhajobě a navrhuji klasifikaci výborně.